

TASAM TARAFINDAN DÜZENLENEN
6. ULUSLARARASI TÜRK-ASYA KONGRESİNDE SUNULAN
TEBLİĞ: “TÜRK DÜNYASININ ENTEGRASYONU”
(İstanbul, 7-8 Haziran 2012)

Protokolümüzün saygıdeğer mensupları,

Sayın Başkan,

Değerli katılımcılar,

Öncelikle hepinizi Türk Konseyi Genel Sekreteri Sayın Halil Akıncı adına saygıyla selamlıyorum. Asya kıtası çapındaki entegrasyon dinamiklerini siyaset, ekonomi, kültür ve güvenlik boyutlarıyla eksiksiz bir şekilde ele alan bu konferansta Türk Konseyi olarak yer almaktan memnuniyet duymaktayız. Siyaset ve akademi dünyasını anlamlı bir çerçevede düzenli olarak buluşturan TASAM’ın çabaları özel övgüyü hak etmektedir.

Yapacağım sunumda bir siyasi entegrasyon hareketi olarak Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi, ya da benimsenen kısa adıyla Türk Konseyi’nin özellikleri hakkında bilgi vereceğim. Ardından da örgütün Asya’daki çeşitli entegrasyon girişimleri bağlamında nasıl bir çerçeveye oturduğunu ortaya koymaya çalışacağım.

Bilindiği üzere, Türkiye ve Türk dili konuşan ülkeler arasındaki ilişkilerde Sovyetler Birliği’nin dağılması birinci dönüm noktası olmuştur. Türkiye en erken aşamalarından itibaren süreci yakından izlemiş, kendisini doğru konumlandırmaya çalışmıştır. Bağımsızlık ilan etme niyetinde olan devletlerin tanınıp tanınmayacağı konusunda tavsiye üretmek üzere Eylül 1991’de Orta Asya ve Azerbaycan’a gönderilen bir Dışişleri heyeti, gerçekleştirdiği inceleme ve temaslardan sonra -Türk devletlerine öncelik vermek kaydıyla- tüm Sovyet cumhuriyetlerinin tanınması yönünde rapor vermiştir. Aynı yılın aralık ayında Hükümet bu doğrultuda karar almış ve Türkiye, Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını ilk tanıyan ülke olmuştur.

Ertesi yıl ise, 1992 Aralık ayında Ankara’da yapılan ilk toplantı ile Türk Zirveleri süreci başlatılmıştır. Altı bağımsız Türk devletini kural olarak Devlet Başkanı düzeyinde bir araya getiren bu toplantılar 2010 İstanbul Zirvesi’ne kadar on kez yapılmıştır. Siyasi danışmaların gerçekleştirildiği, ülkeler arasında daha yakın ilişkiler geliştirilmesine yönelik ilkelerin belirlendiği zirvelerde alınan kararlar zamanla önemli bir birikim meydana getirmiştir. Bölgesel ve küresel meselelere ilişkin ortak görüşleri de kapsayan 2010 İstanbul Zirvesi Bildirisi, içerik olarak toplam 60 maddeye ulaşmıştır.

On zirve toplantısına ve Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarının ilk 20 yılına yayılan bu süreç içerisinde bir daimi yapı kurma ihtiyacı tabiatıyla gündeme gelmiştir. 1996 Taşkent Zirvesi'nde yalnızca Zirve organizasyonu için bir Sekreteryaya kurulması önerilmiştir. 1998'de Astana'da bunun tüzüğü dahi kabul edilmiş, ancak sonra sonuçlandırılmamıştır. Nihayet 2009 yılına gelindiğinde Nahçıvan Anlaşması ile Türk Konseyi Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye tarafından resmen kurulmuştur. Anlaşma 2010 yılında yürürlüğe girmiş ve İstanbul Zirvesi'nde alınan karar uyarınca Türkiye'den Emekli Büyükelçi Halil Akıncı kurucu Genel Sekreter olarak göreve başlamıştır.

Evrimsel bir gelişim çizgisinde ilerleyen Türk Konseyi, sonuç itibarıyla salt bir Sekreteryadan daha derin bir fikirde temelini bulan bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. Bu fikir siyasi entegrasyondur. Nitekim Nahçıvan Anlaşması ile çizilen görev tanımına bakıldığında Konsey başlıca şu hususları gerçekleştirmekle yükümlü kılınmıştır:

- Taraflar arasında siyasi güvenin pekiştirilmesi;
- Dış politikada ortak tutumlar benimsenmesi;
- Bölgesel ve küresel barışa ortak katkı sağlanması;
- Mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımı;
- Dengeli bir ekonomik kalkınma için güçbirliği yapılması;
- İyi yönetim, hukukun üstünlüğü ve insan hakları konularında danışmalar yürütülmesi.

Burada not edilmesi gereken önemli bir gerçek de, Konsey'in tarihte Türk devletlerinin gönüllülük temelinde temelini attıkları belki de ilk kuruluş olmasıdır. Uzun yüzyıllar boyunca kendi aralarında çatışmanın sayısız örneğini veren Türk devletlerinin, bu çağda ve bu biçimde bir araya gelmiş olmaları büyük siyasi değer taşımaktadır. Türk Konseyi'nin kurulması bu anlamda stratejik bir karardır. Aynı zamanda, bağımsızlıktan sonra Türk devletleri arasındaki ilişkilerde ikinci büyük dönüm noktasını teşkil etmektedir.

Siyasi bütünleşme ana hedefi doğrultusunda kapsamlı işbirliği için görevlendirilen Türk Konseyi, böylesi geniş bir alanda çalışma yürütebilecek şekilde yapılandırılmıştır: İstanbul'da yerleşik, diplomatik statüde bir uluslararası Sekreteryası olan, tam teşekküllü bir uluslararası örgüttür. Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Kıdemli Memurlar Komitesi gibi farklı düzeylerde karar organları vardır. Üye ülkelerde her yıl dönüşümlü olarak üstlenilen Dönem Başkanlığı ve akil adamlardan oluşturulan daimi danışma kurulu niteliğindeki Aksakallar Konseyi çalışmalara yön vermektedir. Örgüt, diğer uluslararası

kuruluşlar nezdinde gözlemci olabilmekte; buna müteakbil başvuruda bulunan devlet ve kuruluşlara gözlemci statüsü verebilmektedir.

İşlevsel anlamda Türk Konseyi'nin vurgulanmaya değer bir yönü de Türk dünyasının çeşitli kurumları için siyasi çatı kuruluşu olmasıdır. Bakü merkezli Parlamenterler Asamblesi TÜRKPAA, Ankara merkezli kültür kuruluşu TÜRKSÖY, Astana'da kurulmakta olan uluslararası Türk Akademisi ve geçtiğimiz yıl Almatı Zirvesi sırasında kurulan Türk İş Konseyi'nin çalışmalarının genel koordinasyonu Türk Konseyi tarafından yerine getirilmektedir.

Örgütümüze verilen birleştirici ve düzenleyici işlev, Zirvelerin formatında yapılan değişiklikten de görülebilmektedir: zirveler artık resmen 'Türk Konseyi Zirvesi' olarak adlandırılmaktadır. Birinci Zirve geçtiğimiz yıl Almatı'da yapılmıştır. Almatı Zirvesi, belli bir konu başlığı altında yapılması itibarıyla bir ilki gerçekleştirmiş ve 'Ekonomik İşbirliği' görüşülmüştür. Bu yıl Bişkek'te yapılacak ikinci Zirve'nin konusu ise 'Eğitim, Bilim ve Kültür İşbirliği' olarak belirlenmiştir.

Değerli katılımcılar,

Asya kıtasında yeni bir entegrasyon girişimi olarak yerini bulmakta olan Türk Konseyi, herşeyden önce Türk devletleri arasında dayanışma ve beraberliğin güçlendirilmesine matuf bir örgüttür. Örgütün temel dayanağını oluşturan en güçlü unsur, Türk dili konuşan halklar arasındaki özgün dil, tarih, kültür ve kimlik ortaklığıdır. Bugüne değin uluslararası alanda bir grup olarak görülmeyen Türk devletlerinin bir blok haline gelmeleri her bir üye ülkenin ağırlığını arttıracaktır. Türk cumhuriyetleri her ne kadar 20 yıl içerisinde olgunluğa kavuşmuş ve özgüvenlerini kazanmış olsalar da, topluca hareket etmeleri tek tek hareket etmelerinden daha etkili sonuçlar doğuracaktır. Bu açıdan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın da er ya da geç kendilerine ait yeri alacaklarından kuşku duyulmamalıdır.

Coğrafi olarak bakıldığında, dört kurucu üye ülke ile yola çıkan Türk Konseyi, Orta Asya, Kafkasya ve Orta Doğu bölgelerini birbirine bağlayan yeni bir oluşum olarak ortaya çıkmıştır. Hazar Denizi'nin doğusu ve batısı, Akdeniz ve Karadeniz havzaları arasındaki konumuyla stratejik bir geçiş güzergahında yer almaktadır. Asya ve Avrupa kıtalarını bütünleştiren tarihi İpek Yolu'nun mirasçısıdır. Bu anlamda Avrasya kimliğini belirgin biçimde taşıyan bir entegrasyon hareketidir. Bölgesel işbirliği olarak nitelendirilebileceği gibi, üç ana bölgedeki geniş coğrafi erişimiyle bölgelerarası işbirliği olarak da tanımlanması mümkündür.

Bahse konu işbirliği sahası nicelik olarak değerlendirildiğinde, altı bağımsız Türk devletine ait birleştirilmiş büyüklükler çarpıcı bir potansiyeli yansıtmaktadır:

Türk devletlerinin,

- toplam 136,6 milyonluk nüfusla dünyada 9. sırada yer aldığını,
- toplam 4,73 milyon kilometre kareyle dünyada 7. büyük yüzölçümüne sahip olduğunu,
- toplam 1,41 trilyon Dolarlık Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'nın bu grubu satın alma gücüne göre dünyanın 13. büyük ekonomisi konumuna taşıdığını görüyoruz.

Öte yandan, altı ülkenin Gayrisafi Milli Hasılasının son 20 yılda yaklaşık altı katına çıkması; dış ticaret hacimlerinin ise 10 katın üzerinde artış göstermiş olması, önemli bir ekonomik dinamizme işaret etmektedir.

Türk Konseyi'nin öncelikli görevi, bu potansiyelin doğru adımlarla en iyi şekilde değerlendirilmesi için gerekli kolektif çalışmaların yürütülmesidir. Sovyetler Birliği döneminde tek bir üretim sisteminin parçası olan ülkeler, bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından ulusal ekonomilerini oluşturma doğrultusunda önemli yol kat etmekle birlikte, piyasa ekonomisine geçiş ve dünya ekonomisiyle bütünleşme süreci devam etmektedir. Özellikle ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve Avrasya ile entegre ulaşım altyapılarının oluşturulması öncelikli konulardır. Burada önem verilen husus, üye ülke halklarının yaşamlarında mümkün olan en kısa sürede etki doğuracak somut sonuçlar elde edilmesidir. Bu anlayışladır ki, birinci Türk Konseyi Zirvesi'nin konusu "Ekonomik İşbirliği" olarak belirlenmiştir.

Stratejik konum, ekonomik dinamizm, genç nüfus yapısı, geniş doğal kaynaklar ile Avrasya coğrafyasında öne çıkan Türk devletleri, siyasi olarak da aktif bir görünüm sunmaktadırlar. 20 yıl gibi kısa bir süre içinde yeni üye olarak katıldıkları küresel ve uluslararası örgütlerde önemli birer oyuncu haline gelebilmişlerdir. Türkiye ve Azerbaycan'ın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyelikleri, yine Kırgızistan'ın ülkenin zor bir döneminde yürüttüğü Güvenlik Konseyi adaylık kampanyası, Kazakistan'ın evsahibi olarak düzenlediği AGİT Zirvesi ve Dönem Başkanlığı bunun örnekleridir. Nitekim Asya kıtasında mevcut çok sayıda sınama söz konusu ülkelerin bölgesel ve uluslararası ortaklıklarını çeşitlendirmesini, derinleştirmesini gerektirmektedir. Esasen Avrupa-Atlantik kurumlarının kapasite ve ilgi olarak erişemedikleri, Doğu ve Güneydoğu Asya kaynaklı siyasi entegrasyon girişimlerinin gelişmek için zamana ihtiyaç duyduğu, Afganistan kaynaklı güvenlik boşluğunun etkilerinin

yakından hissedildiği, Kafkasya'daki ihtilafların bölgesel işbirliğine ket vurduğu bir ortamda bunun aksini düşünmek mümkün değildir.

Bütün bu değişkenler ışığında Türk Konseyi'ni, Avrasya'da entegrasyona yönelik kurumsal girişimler arasında yeni bir halka olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Bölgesel sahiplenme anlayışıyla, Asya'daki konjonktürün doğurduğu sınamalar karşısında üye ülkelerinin istikrar, kalkınma ve güvenlik ihtiyaçlarına bölgesel çözümler sunma amacı doğrultusunda çalışmaktadır. Tabiatıyla çalışmalarını, üye ülkelerin dahil olduğu diğer örgütler ve parçası bulunduğu diğer girişimler ile tamamlayıcılık gözeterek yürütmektedir. Aynı paralelde, üye ülkelerin bölgesel ve küresel planda üçüncü ülkelerle yürütmekte olduğu yapıcı ilişkilerden güç almaktadır. Bu ilişkileri geliştirerek sürdürmekte kararlıdır. Zira Asya'daki en büyük müşterek ihtiyaçlardan biri olan, bölgesel işbirliği kapasitesi ancak böyle bir zeminde büyütülebilecektir. Bu doğrultuda, şimdiden diğer uluslararası kuruluşlar ile birlikte çalışmaktayız.

Sonuç itibarıyla, Avrasya'nın merkezindeki ilişkiler ağını birbirine geçen halkalara benzetecek olursak Türk Konseyi, Türk coğrafyasını bir arada tutan "iç halka" olmak üzere tasarlanmıştır. Bir "iç halka" olabilmek için gerekli kültürel ve insani yakınlığa, boyut itibarıyla sürdürülebilir bir ölçüğe, etkin işbirliğini mümkün kılacak esnek bir karar alma mekanizmasına sahiptir. Dünyadaki dil ortaklığına dayalı benzer yapılardan farklı olarak, hiçbir sömürgecilik mirası izi taşımamaktadır. Ya da Avrupa'da olduğu gibi bir savaşın bitiminde dışarıdan empoze edilmemiştir. Bilhakis tam bir eşitliğe, ortak siyasi iradeye ve çıkar birliğine dayanmaktadır.

Tüm ciddi bütünleşme hareketleri gibi Türk dünyasının entegrasyonu da sonuçlarını esas olarak uzun vadede verebilecektir. Henüz kuruluş aşamasında olmasına rağmen, 20 yıl içinde Devlet Başkanları düzeyinde belirlenmiş geniş bir kararlar kataloğu içinden öncelikleri tespit ederek ekonomik işbirliğini başlatmıştır. Derinleştirilen kültürel işbirliği de yapıtaşlarını bir arada tutan harç olacaktır.

Kurumsal yapısı nasıl şekillenirse şekillensin Türk Konseyi her halükarda, Asya kıtasındaki işbirliği iklimine katkısını sunacaktır. Bunun özgün bir katkı olması beklenmelidir.

Teşekkür ederim.